

Leg je een mooi fietspad met bomen langs een weidevogelgebied, dan ben je zó de helft van je vogelpopulatie kwijt. Want bomen trekken roofvogels. Een ruimtelijk plan kan door onkunde flinke natuurschade veroorzaken. Omgekeerd liggen er ingenieuze 'natuurinclusieve' plannen, waarvoor de bestaande calculatiemodellen en procedures tekort schieten.

Natuurinclusief ontwerpen: de kosten en de kansen

verschenen op de site Waaaro Daaaro, 1 juni 2015
copyright Carien Overdijk

'Natuur is duur', zo verwoordt gastheer Marten Kuijpers van Het Nieuwe Instituut de heersende opvatting van opdrachtgevers. Ambtenaren, bestuurders en ontwerpers zijn in Rotterdam bijeen voor het einddebat van het project Natuur & Ruimtelijk ontwerp, een initiatief van het ministerie van Infrastructuur en Milieu voor de interdepartementale Actie Agenda Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp (AAARO). Want hoe verreken je bijvoorbeeld de relatief hoge investering in gevelpanelen gevuld met algen, die tegelijk CO2 absorberen, energie opwekken én isoleren? Bureau ARUP ontwikkelde ze, maar een betaalbare toepassing laat nog op zich wachten.

integreren en verrekenen

Maar is natuur wel zo duur? Onwetendheid bleek een terugkerend thema in het debat. De hamvraag was: hoe integreer je natuurdoelstellingen in ruimtelijk ontwerp? Natuurinclusief ontwerpen is niet alleen belangrijk vanwege de nieuwe natuurwetgeving. Ook hittestress in steden, wateroverlast, CO2-doelstellingen, de volksgezondheid en de recreatievraag zijn dringende motieven om ecologie structureel in bouwplannen te betrekken. Hoe verreken je de lange-termijnwinst die je daarmee boekt?

Vijftien lessen rolden uit het debat:

1. In de gevestigde bouwcultuur geldt natuur als vies. Het juridische systeem is erop gericht dat gebouwen natuurvrij zijn, en dat mens en natuur los staan van elkaar.
2. Denk daarom buiten de kaders. Een ecoduct verdraagt best een fietspad, een brug wordt met een natuurrand soms óók een ecoduct. De EU subsidieert.
3. Stadsecologie is een jonge discipline. Hoe meer aandacht je ervoor vraagt, hoe eerder het op de politieke agenda belandt.
4. Ontwerpers kunnen veel toegepaste natuurkennis van internet plukken, maar bij complexe opgaven is beslist een ecooloog nodig in het team.
5. Weeg sectorale belangen af en benoem ze. Kieren zijn bijvoorbeeld minder energiezuinig, maar kunnen zowel ecologische als esthetische winst opleveren.
6. Ga niet uit van quota en van bewoners- of gebruikerscontracten. Natuurontwikkeling laat zich niet getalsmatig sturen. Met contracten jaag je vrijwilligers weg.
7. Werk liever met een stip op de horizon, een gedeelde droom, zoals dat met waterberging allang gangbaar is.
8. Bestuurders: eis een natuurparagraaf in elk plan. Begin op straatniveau en eindig bij de natuurgebieden, zodat er beleefbare verbanden ontstaan.
9. Wie de natuur meeneemt in elk bouwplan, krijgt er op termijn gratis extra natuurwaarden bij.

10. Laat biodiversiteit standaard meeliften op maatregelen tegen hittestress en wateroverlast.
11. Vergroot en spreid als gemeente je soortenrijkdom om planrisico's te verkleinen. Een stad die op veel plekken gierzwaluwen of orchideeën telt, kan voor zulke soorten een ontheffing krijgen bij sloop- en bouwactiviteiten.
12. Bij wegverbreding: kijk niet alleen naar de grondbalans, maar ook naar de bodemsoort. Dat kost weinig en levert ecologisch veel op.
13. Informeer en instrueer tijdig de aannemer. Want die ontwortelt, stort volle grond en plamuurt gaten dicht zoals hij gewend is.
14. Stel je flexibel op en signaleer kansen. Op veel plekken in Nederland wordt verbouwd en gegraven. Op al die plekken kun je voordelig het ecosysteem laten versterken.
15. Integreer ecologie in de bouwkunde-opleidingen.

Tien projecten draaiden mee in de workshops die aan het debat vooraf gingen. Vaak schoot de 'middelbareschool-biologie' van architecten, stedenbouwkundigen en landschapsontwerpers tekort. De specifieke deskundigheid van ecologen bleek dan essentieel.

hoogveen

Landschapsarchitect Rik de Visser vertelde over de zwaar vervuilde Volgermeerpolder bij Amsterdam. Zijn bureau Vista deed eerder onderzoek naar het verdroogde, inklinkende veen in het Groene Hart. Dat inspireerde hem tot een rijker alternatief voor reguliere bodemsanering: herstel van het hoogveen. 'Afdekken met folie, een leeflaag erop en dan onder water zetten. Zo maak je nieuwe veenvorming mogelijk. Dat geeft hogere natuurwaarden dan weiland, en je voorkomt dat er bos ontstaat.' De voorheen hermetisch afgesloten Volgermeer is inmiddels verdeeld in talrijke sawa's met rietaanplant: waternatuur, waar recreanten van genieten. Hoe snel het hoogveen zal opkomen is echter nog een vraagteken.

beheer

Waren de aanlegkosten van de sawa's nog goed te becijferen, het beheer op lange termijn is dat minder. Datzelfde geldt voor het low-budgetproject 7 Seasons van Bureau Stadsnatuur met Ruimtelab Architecten. Geveltuinen, insectenhôtels, nestkasten en watersystemen gaan zeven biotopen versterken in Rotterdam. Maar hoe houd je het beheer en gebruik in de hand?

Moet je niet willen, reageerde Harry Boeschoten van Staatsbosbeheer. 'Verdwijnt er een stadstuintje? So what, daar kan de natuur wel tegen. Als je er maar voldoende hebt.'